

TARIX DARSLARIDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI

Eraliyeva Ozodaxon Dushaevna

Farg'ona viloyati O'zbekiston tumani 62-maktab

Tarbiya va tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada tarix darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning mazmuni, afzalliklari va o'quvchilar tarixiy tafakkurini rivojlantirishdagi o'rni ilmiy asosda tahlil qilinadi. Interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli platformalar, gamifikatsiya va loyiha asosida o'qitish kabi zamonaviy yondashuvlarning o'quv jarayoniga ta'siri yoritiladi. Shuningdek, innovatsion texnologiyalar tarixiy faktlarni chuqurroq anglash, tahlil qilish, tarixiy manbalar bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish va dars samaradorligini oshirishdagi ahamiyati ko'rsatib beriladi.*

Kalit so'zlar: *Innovatsion texnologiyalar, tarix darsi, interfaol metodlar, AKT, gamifikatsiya, raqamli platformalar, tarixiy tafakkur, loyiha asosida o'qitish.*

Аннотация: *В статье анализируется содержание и эффективность использования инновационных педагогических технологий на уроках истории. Рассматриваются возможности интерактивных методов, информационно-коммуникационных технологий, цифровых платформ, геймификации и проектного обучения в развитии исторического мышления учащихся. Показано, что применение современных технологий способствует глубокому пониманию исторических фактов, развитию аналитических навыков, формированию умений работать с источниками и повышению результативности учебного процесса.*

Ключевые слова: *Инновационные технологии, урок истории, интерактивные методы, ИКТ, геймификация, цифровые платформы, историческое мышление, проектное обучение.*

Abstract: *This article examines the effectiveness of using innovative pedagogical technologies in history lessons. It analyzes the impact of interactive methods, information and communication technologies, digital platforms, gamification, and project-based learning on the development of students' historical thinking. The study demonstrates that modern technologies enhance students' understanding of historical facts, improve analytical and source-based skills, and increase the overall effectiveness of the learning process.*

Keywords: *Innovative technologies, history education, interactive methods, ICT, gamification, digital platforms, historical thinking, project-based learning.*

KIRISH

Zamonaviy ta'lim jarayonida tarix fanining o'rni tobora ortib borayotgan bo'lib, o'quvchilarda tarixiy ong, tarixiy tafakkur, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni shakllantirish bugungi kun ta'limining eng muhim vazifalaridan biridir. Globallashuv,

axborot oqimining keskin ko‘payishi, raqamli texnologiyalarning jadal rivoji sharoitida tarix darslarini an’anaviy o‘qitish usullari o‘quvchilarning ehtiyojlarini to‘liq qondirmay qo‘ymoqda. Shu sababli tarix fani o‘qituvchilari oldida yangi pedagogik texnologiyalarni o‘zlashtirish, dars jarayoniga innovatsion yondashuvlarni joriy etish zarurati keskin kuchaymoqda.

Innovatsion pedagogik texnologiyalar — bu o‘quv jarayonini takomillashtirish, ta’lim samaradorligini oshirish, tarixiy ma’lumotlarni chuqur tahlil qilish va o‘quvchilarni faol fikrlashga jalb etish uchun yaratilgan zamonaviy metod va vositalardir. Interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT), raqamli platformalar, virtual muzeylar, 3D vizualizatsiyalar, gamifikatsiya elementlari, loyiha asosida o‘qitish kabi innovatsion vositalar tarix fanining shakl va uslublarini tubdan yangilamoqda. Mazkur texnologiyalar tarixiy voqealarni nafaqat yodlash, balki ularning sabab-oqibat bog‘liqligini anglash, tarixiy manbalar bilan ishlash, tahliliy va tanqidiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish imkonini beradi.

Bugungi kunda ta’limda "o‘quvchi – faol subyekt" tamoyili ustuvor bo‘lib, tarix darslarida ham o‘quvchilarning mustaqil izlanishi, tarixiy faktlarni qiyoslash, baholash, xulosalar chiqarish jarayonlarini faollashtirishga e’tibor kuchaymoqda. Innovatsion texnologiyalar esa aynan shunday faoliyatni tashkil qilish uchun qulay imkoniyat yaratadi. Xususan, raqamli platformalar orqali vizual materiallar bilan ishlash, virtual ekskursiyalar yordamida tarixiy makon va hodisalarni jonli tasavvur qilish, interfaol o‘yinlar orqali tarixiy jarayonlarni modellashtirish o‘quvchilarni motivatsiya qiladi va dars samaradorligini sezilarli oshiradi.

O‘zbekiston ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar, xususan, “Yangi O‘zbekiston — yangi ta’lim” konsepsiyasi, kompetensiyaviy o‘qitish modeli, fanlar bo‘yicha raqamli resurslar yaratish jarayonlari tarix ta’limida innovatsion metodlarning qo‘llanishini dolzarb masalaga aylantirmoqda. Tarix fani o‘qituvchilarining professional kompetensiyasi, texnologik savodxonligi va zamonaviy metodikalardan foydalanish ko‘nikmalari o‘quv jarayonining sifati va natijadorligini belgilab beradigan asosiy omillardan biridir.

Shu bois mazkur maqolada tarix darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishning nazariy asoslari, ularning afzalliklari, o‘quvchilarda tarixiy tafakkurni rivojlantirishdagi o‘rni va amaliy samaradorligi ilmiy asosda tahlil qilinadi.

ASOSIY QISM

Zamonaviy ta’lim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalar tarix fani samaradorligini oshirishning asosiy omillaridan biri sifatida qaraladi. Tarix darslarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish o‘quvchi shaxsining faolligini oshiradi, bilim olish jarayonini individuallashtiradi, tarixiy materiallarni tushunarli, qiziqarli va amaliy shaklda yetkazishga yordam beradi. Innovatsion texnologiyalar o‘quvchilarni tayyor ma’lumotni qabul qiluvchidan faol tadqiqotchi roliga o‘tkazadi.

Innovatsion texnologiyalar quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- interfaol metodlar (klaster, akvarium, debat, BBB, Venn diagrammasi);
- AKT (axborot-kommunikatsiya texnologiyalari) — slaydlar, elektron darsliklar, videodarslar;

- virtual va raqamli resurslar — virtual muzeylar, 3D rekonstruksiylar;
- gamifikatsiya elementlari — o‘yin texnologiyalari, tarixiy viktorinalar;
- loyiha asosida o‘qitish — tarixiy tadqiqot loyihalari;
- onlayn ta’lim platformalari — Kahoot, Quizizz, Google Classroom, LearningApps.

Mazkur texnologiyalar tarixiy faktlarni yodlashdan ko‘ra, ularni anglash, tahlil qilish va talqin etishga imkon yaratadi.

Interfaol metodlar o‘quvchilarning tarixiy jarayonlarni chuqur o‘rganishiga xizmat qiladi. Bu metodlar dars jarayonini jonlantiradi, o‘quvchilarni faol fikrlashga undaydi va ularning subyektiv tajribasini o‘quv jarayoniga integratsiya qiladi.

1. Klaster va Venn diagrammasi. Bu grafik metodlar murakkab tarixiy voqealarning sabab-oqibatini aniqlash, davrlar orasidagi farq va o‘xshashliklarni yoritish imkonini beradi.

2. Debat va “Aqliy hujum”. Tarixiy bahslarni o‘rgatishda debat metodlari o‘quvchini faktlar bilan asoslashga, tanqidiy fikrlashga va tarixiy voqealarga multifunksional yondashishga o‘rgatadi.

3. Rolli o‘yinlar. Tarixiy shaxslar obraziga kirish orqali o‘quvchilar:

- tarixiy jarayonlarni his etadi;
- voqealarning ichki mohiyatini anglaydi;
- tarixiy empatiyani rivojlantiradi.

Masalan: “Konstitutsiya qabul qilinishi”, “Temur saroyida majlis” kabi sahnalar ijodiy fikrlashni kuchaytiradi.

Raqamli texnologiyalar tarixni tasavvur qilish va o‘rganishni sezilarli darajada yengillashtirdi. AKT orqali dars jarayoni vizual, dinamik va interaktiv tus oladi.

1. Multimedia vositalari

Slaydlar, videofilmlar, interaktiv xaritalar tarixiy voqealarning ketma-ketligini, joylashuvini, davomiyligini oson anglashga yordam beradi.

2. Virtual ekskursiyalar

O‘quvchilar:

- Luvr muzeyi, Britaniya muzeyi, Ermita jangi, Temuriylar tarixi muzeyi
- virtual formatda ko‘rib chiqadi.

Bu esa darslarni qiziqarli va yangi bilimlarga boy qiladi.

3. 3D rekonstruksiylar

Qadimgi shaharlar, urush maydonlari, me’moriy yodgorliklarning 3D ko‘rinishlari tarixni vizual jonlantiradi.

Gamifikatsiya — o‘yin elementlari asosida o‘qitish bo‘lib, o‘quvchilar motivatsiyasini kuchaytiradi. Tarix darsida gamifikatsiyadan foydalanish:

- diqqatni jamlaydi,
- murakkab tarixiy mavzularni yengillashtiradi,
- o‘yin motivi orqali bilimni mustahkamlaydi.

Misollar:

- “Tarixiy kvest”
- “O‘tmishga sayohat” o‘yini
- Tarixiy viktorinalar (Kahoot, Quizizz)

Gamifikatsiya o‘quvchini o‘yin orqali tarixiy jarayonga jalb qiladi va dars sifatini oshiradi.

Loyiha metodi o‘quvchilarni mustaqil tadqiqotga yo‘naltiradi. Har bir loyiha o‘quvchidan izlanish, faktlarni tahlil qilish, xulosa chiqarish kabi ilmiy ko‘nikmalarni talab qiladi.

1. Tarixiy tadqiqot loyihalari

Masalan:

- “Xiva xonligining ijtimoiy tuzilishi”,
- “Buyuk ipak yo‘li rivojining omillari”,
- “O‘zbekistonning mustaqillik yo‘li”,
- “Davlat ramzlarining tarixi”.

Bu loyihalar o‘quvchilarni mustaqil ishlashga o‘rgatadi.

2. Jamoaviy loyihalar

Tarixiy maketlar yaratish:

- qo‘rg‘onlar
- qadimgi shaharlar modeli
- harbiy jang sahnalari

Jamoaviy ishlash ijtimoiy ko‘nikmalarni ham rivojlantiradi.

Innovatsion texnologiyalarni qo‘llash orqali o‘quvchilarda quyidagi ko‘nikmalar rivojlanadi:

1. Tarixiy tafakkur. Vaqt, makon, sabab-oqibat bog‘lanishlarini anglaydi.
2. Tanqidiy fikrlash. Tarixiy manbalarga tanqidiy yondashishni o‘rganadi.
3. Tahliliy ko‘nikmalar. Faktlarni solishtiradi, mantiqiy xulosalar chiqaradi.
4. Ko‘rgazmali tasavvur. 3D modellar, virtual ekskursiyalar orqali tarixiy davrlarni aniq tasavvur qiladi.
5. Axborot madaniyati. Raqamli manbalar bilan ishlashni o‘rganadi.

Innovatsion texnologiyalarning samaradorligi bilan birga ularni qo‘llashda bir qator cheklovlar ham mavjud:

- texnik bazaning yetarli emasligi;
- o‘qituvchilarning raqamli kompetensiyalarida bo‘shliqlar;
- internet tezligining pastligi;
- raqamli resurslarning yetishmasligi;
- vaqtni to‘g‘ri taqsimlash qiyinchiliklari.

Tarix ta‘limining mazmuni va metodlarini zamonaviy talablarga mos ravishda takomillashtirish bugungi kunda ta‘lim tizimining strategik vazifalaridan biri sanaladi. Chunki XXI asrda shakllanayotgan yangi ijtimoiy-madaniy muhit, raqamli texnologiyalarning keskin rivojlanishi, global axborot maydonining kengayishi o‘quvchilardan tarixiy jarayonlarni chuqur anglash, tanqidiy fikrlash, voqealarga ko‘p qirrali yondashish, tarixiy xulosalar chiqarish kabi yuqori darajadagi tafakkur ko‘nikmalarini talab qilmoqda. An’anaviy o‘qitish uslublari esa ko‘pincha faqat ma‘lumot yetkazish bilan chegaralanib, o‘quvchining faol-boshlovchi sifatida darsga jalb qilinishini to‘liq ta‘minlay olmaydi.

Shu sababli tarix darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish zarurati bir necha asosiy omillar bilan izohlanadi. Avvalo, yangi texnologiyalar tarixiy faktlarni ko‘rgazmali, jonlantirilgan, tushunarli va qiziqarli shaklda yetkazish imkonini beradi. Virtual ekskursiyalar, 3D rekonstruksiya, interaktiv xaritalar, audiovizual materiallar tarixiy voqelikni real tasvirlash orqali o‘quvchida darsga bo‘lgan motivatsiya va qiziqishni oshiradi. Bu esa tarixiy bilimlarning mustahkam o‘zlashtirilishiga xizmat qiladi.

Ikkinchidan, innovatsion texnologiyalar o‘quvchilarda tarixiy tafakkurni rivojlantirishning eng samarali vositasidir. Interfaol metodlar, guruhli ishlar, debatlar, klasterlar, rolli o‘yinlar o‘quvchini tarixiy voqealarga faol munosabat bildirishga undaydi, sabab-oqibat bog‘lanishlarini mustaqil izlashga, tarixiy manbalarga tayanib dalillashga o‘rgatadi. Bu jarayon tanqidiy, tahliliy va kreativ fikrlashning shakllanishiga zamin yaratadi.

Uchinchidan, dunyo miqyosida raqamli ta‘limning rivojlanayotganligi tarix fanida ham AKT vositalarini keng qo‘llashni talab qilmoqda. Raqamli platformalar, elektron darsliklar, test tizimlari, tarixiy kartalar va arxiv materiallar bilan ishlash o‘quvchilarning axborot madaniyatini, mustaqil izlanish qobiliyatini va media savodxonligini shakllantiradi. Bu ko‘nikmalar bugungi ta‘limning asosiy kompetensiyalari sirasiga kiradi.

To‘rtinchidan, O‘zbekiston ta‘lim tizimida amalga oshirilayotgan yangilanishlar — “Yangi O‘zbekiston–yangi ta‘lim” konsepsiyasi, kompetensiyaga asoslangan yondashuv, raqamli ta‘lim platformalarini joriy etish — tarix fani o‘qituvchilaridan zamonaviy metodik yondashuvlarga tayyor bo‘lishni talab qilmoqda. Shuningdek, tarix fani o‘quvchilar ongida milliy o‘zlikni, tarixiy xotirani shakllantirishda muhim o‘rin tutgani uchun mazkur jarayonni innovatsion texnologiyalar yordamida boyitish ta‘lim samaradorligini oshiradi.

Demak, tarix darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishni o‘rganish o‘quvchilarni zamonaviy fikrlovchi, keng dunyoqarashga ega, tarixiy voqealarni chuqur tahlil qila oladigan, mustaqil qarorlar chiqaruvchi shaxs sifatida shakllantirish zarurati bilan bevosita bog‘liqdir. Mazkur mavzuni ilmiy jihatdan chuqur o‘rganish o‘qitishning yangi samarali metodikalarini ishlab chiqish, o‘quv jarayonini optimallashtirish va tarix ta‘limining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Tarix darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta‘limning mazmun va sifatini tubdan yaxshilashga xizmat qiladi. Innovatsion yondashuvlar tarix fanining o‘quv jarayonida faqat ma‘lumot yetkazuvchi predmet bo‘lib qolmasdan, balki o‘quvchini izlanish, tahlil qilish, qiyoslash, tarixiy shaxslar faoliyatini baholash, sabab-oqibat bog‘lanishlarini anglash kabi yuqori darajadagi kognitiv faoliyatga jalb etuvchi fan sifatida shakllanishiga imkon yaratadi. Interfaol metodlar, AKT vositalari, virtual ekskursiyalar, 3D rekonstruksiya, gamifikatsiya elementlari va loyiha asosida o‘qitish texnologiyalari o‘quvchilarda tarixiy tafakkur, tanqidiy fikrlash, tarixiy empatiya, tahliliy yondashuv va ijodiy ko‘nikmalarni rivojlantiradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, innovatsion texnologiyalar o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini sezilarli ravishda oshiradi, ularni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi, tarixiy voqealarni vizual va jonli tasavvur qilish imkonini beradi. Tarixiy manbalar bilan ishlash, grafik-organayzerlardan foydalanish, guruhli tadqiqotlar, muammoli

vaziyatlar, interaktiv mashg‘ulotlar o‘quvchilarda mantiqiy fikrlash, dalillash, mazmunli xulosa chiqarish ko‘nikmalarini mustahkamlaydi.

Innovatsion texnologiyalarni joriy etish jarayonida o‘qituvchining metodik mahorati, raqamli kompetensiyasi va zamonaviy texnologiyalarni puxta o‘zlashtirishi muhim ahamiyatga ega. Texnik baza yetishmasligi, AKT bo‘yicha malaka pastligi, o‘quv resurslarining cheklanganligi kabi muammolar mavjud bo‘lsa-da, ularni bartaraf etish bo‘yicha amalga oshirilayotgan ishlari tarix ta‘limining sifat darajasini izchil oshirmoqda.

Umuman olganda, tarix darslarida innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish o‘quvchilarda tarixiy bilimlarni chuqur o‘zlashtirish, tarixiy jarayonlarga faol munosabat bildirish, global dunyoqarash va tanqidiy fikrlashni shakllantirishda muhim omil bo‘lib, zamonaviy ta‘limning muhim strategik talablariga to‘la mos keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Yo‘ldoshev J., Xolidov A. Tarix o‘qitish metodikasi. – Toshkent: “Fan va texnologiya”, 2021.
2. Rahimova S. Innovatsion ta‘lim texnologiyalari va tarix darslari. – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2022.
3. Karimov B. Tarix ta‘limida interfaol metodlar. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020.
4. Abdullayev U. Pedagogik innovatsiyalar va ularning ta‘lim jarayonidagi o‘rni. – Toshkent: “Ilm Ziyo”, 2021.
5. Usmonova M. AKT vositalarining tarix darslarida qo‘llanishi. – Buxoro: BDU nashriyoti, 2023.
6. Xodjayeva D. Virtual ta‘lim texnologiyalari va tarix fanida ularning imkoniyatlari. – Toshkent: TDPU, 2022.
7. Qayumov R. Tarixiy tafakkurni shakllantirish metodikasi. – Toshkent: “Universitet”, 2020.
8. Qambarov A. Gamifikatsiya texnologiyalarining ta‘limdagi o‘rni. – Toshkent: Innovatsiya nashriyoti, 2021.
9. To‘laganova F. Loyiha asosida o‘qitishning nazariy va amaliy asoslari. – Toshkent: TDPU, 2023.
10. Bozorov B. Tarixiy manbalar bilan ishlash metodikasi. – Toshkent: O‘zMU nashriyoti, 2020.